

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΑΡΙΘΜΟΣ 35.

ΤΟΜΟΣ Β'.

20 ΙΟΥΝΙΟΥ 1893.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΟΜΗΡΟΝ ΗΘΙΚΗΣ.

Αὐτὸν ἀρεστὲυεν καὶ ἐπὶ σοφὸν ἔμμεναι ἄλλον.
Ἰλ. Ζ, 208.

Ἐάν ἐκ πρώτης ὄψεως παραβάσωμεν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἐν γένει πρὸς τὴν σημερινήν· ἐάν συγκρίνωμεν τὸν ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενον βίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων, πρὸς τὸν βίον τῶν νεωτέρων λαῶν, παρατηροῦμεν βεβαίως διαφορὰν. Ἐν πρώτοις βλέπομεν θρησκείαν διάφορον τῆς νῦν, πολίτευμα καὶ καθεστῶτα διάφορα καὶ βίον ἐν γένει ὅπως ὅποτε διάφορον. Μεθ' ὅλην ὅμως τὴν διαφορὰν ταύτην, ἀποτέλεσμα οὐδὲν τῆς τρισχιλιετοῦς περίπου ἱστορικῆς ἀναπτύξεως, αἱ καθόλου ἰδέαι, αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων εἶναι αἱ αὐταί, ἀμετάβλητοι, διότι καὶ αἱ γενικαὶ ἰδέαι τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι αἰώνια καὶ ἀμετάβλητοι, ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ πεφυτευμέναι καὶ ἀναπόσπαστοι εἰς τὸ διηνεκές.

Ἀδιάφορον εἰς τὸν φιλόσοφον, ἂν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἐλάτρευον κατὰ τὰ αὐτοῖς παραδεδομένα καὶ πάτρια τὸν Δία, τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Ἥραν καὶ τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς τῶν, ἡμεῖς δὲ λατρεύομεν τὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρευόμενον ἓνα καὶ μόνον ἀληθὴ Θεόν, παντοδύναμον, πανάγαθον καὶ πάνσοφον δημιουργὸν τοῦ σύμπαντος κόσμου ἐν τῷ χριστιανισμῷ. Ἀδιάφορον ἂν οἱ ἀρχαῖοι ἐδημοκρατοῦντο, ἡμεῖς δὲ ζῶμεν ὡς νεώτεροι ἐν μοναρχίαις. Ἡ ἰδέα τῆς θεότητος μένει πάντοτε ἡ αὐτή, βάσις τῆς καθόλου θρησκείας ἀρχαίης· ἡ ἰδέα τῶν πολιτευμάτων τῶν λαῶν μένει καὶ θὰ μένῃ πάντοτε ἡ αὐτή, ἡ ἐξασφάλις τῆς εὐημερίας καὶ εὐδαιμονίας αὐτῶν ὑπὸ οἰονόμῳ τύπον πολιτεύματος. Ἀδιάφορον, ἂν ὁ βίος τῶν ἀρχαίων περιεῖχεν ἔθιμά τινα ἀπρόδοτα τοῖς ἡμετέροις

ἡ διάφορα αὐτῶν· ἡ χρηστότης τῶν ἠθῶν, ἡ εὐποιία, ἡ πίστις, ἡ ἀρετὴ ἐν γένει, ἡ οὐσία ἐν λόγῳ μένει πάντοτε ἡ αὐτή, ὁ ἄνθρωπος μένει κατ' οὐσίαν ὁ αὐτός, αἱ γενικαὶ ἰδέαι τῆς θρησκείας, τοῦ πολιτεύματος, τοῦ ἀνθρωπισμοῦ εἶναι κατ' οὐσίαν αἱ αὐταί, ἀμετάβλητοι καὶ αἰώνια, ὡς αἱ μεγάλαι ἰδέαι εἶναι αἰῶναι.

Καὶ τὰς γενικὰς ταύτας ἰδέας τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ὁμολογουμένως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κατενόησαν καὶ προσεπάθησαν νὰ πραγματοποιήσωσιν ἐν τῷ βίῳ. Εἶναι πανθομολογούμενον, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν δημιουργηθείσῃ φιλοσοφίᾳ, πρώτιστα καὶ μάλιστα ἐζήτησαν τὸ ἀληθές· ἐζήτησαν τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ φύσει πρώτον προσπαθήσαντες νὰ εὗρωσι τὴν γένεσιν τοῦ παντός, τὴν ἀλήθειαν ἐν τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀνθρώπῳ, τὴν ἀλήθειαν ἐν πᾶσι· καὶ αὕτη εἶναι ἡ μεγίστη ὑπηρεσία εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν ὁποίαν ἡ ἑλληνικὴ διάνοια διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀνέλαβε νὰ ἀνυψώσῃ· κατὰ τὸν παρόντα μάλιστα αἰῶνα ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀξιοῦσι νὰ ἄγωσι πᾶσαν τὴν ὑψ' ἡλίον. Ὁ δὲ μέγας Πλάτων διὰ τῆς διαλεκτικῆς αὐτοῦ καὶ ὁ μέγιστος μαθητὴς αὐτοῦ Ἀριστοτέλης τὴν ἀλήθειαν ἐν πᾶσιν ἐζήτησαν καὶ διὰ τοῦ συλλογισμοῦ ἐδυστηματοποίησαν διὰ παντός. Ἐν τῇ Καλλιτεχνίᾳ οἱ Ἕλληνες ὥρισαν κατὰ τὸν ἀριστον τεχνικὴν Winkelmanν διὰ παντός τοὺς νόμους τοῦ καλοῦ, διὸ καὶ μέχρι τῆς σήμερον τὰ ἔργα τῆς οὐλῆς τοῦ Φειδίου καὶ τῆς λοιπῆς χορείας τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν θεωροῦνται πρότυπα καὶ ἔργα ἀπαράμιλλα. Τὴν δὲ ἰδέαν ταύτην ἀγαθοῦ, ἢν ὁ δαιμόνιος νοῦς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρίστωνος ἐταύτιζε τῷ Θεῷ, τὸ ἀγαθόν, λέγω, οἱ φιλόσοφοι τῆς ἑλλάδος, ὁ Σοκράτης, ἰδίᾳ δὲ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν ὥρισαν σκοπὸν τοῦ ἐπὶ γῆς βίου, βάσιν τῶν κοινωνιῶν. Τὴν τριάδα ταύτην τῶν ἰδεῶν, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, οἱ ἀρχαῖοι ἐθεράπευσαν κατὰ τὸ δυνατόν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ, προσεπάθη-

σαν νὰ πραγματοποιήσῳ ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ ἔργα τῆς φιλοσοφίας, τῆς καλλιτεχνίας καὶ τὰ ἠθικὰ αὐτῶν συγγράμματα.

Ἐκτοτε ἡ παρὰ τοῖς Ἕλλησι συστηματικὴ αὕτη θεραπεία τῶν ἰδεῶν ὠρίσθη ἢ μόνη ὀρθὴ καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ ψύχει ἐμπρέπουσα, καὶ ἐκ τῆς θεραπείας ταύτης προέκυψεν ἡ σημερινὴ καλλιέργεια τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ἡ τῆς φιλοσοφίας ἐν ταῖς διαφόροις αὐτῆς αἰρέσεσι καὶ σχολαῖς, ἡ πρόδοσις τῶν ὠραίων τεχνῶν καὶ ἡ ἠθικὴ ἀνάπτυξις, ἥς τὰς βάσεις ἔθεντο μὲν οἱ ἠθικολόγοι τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, ἐτελειοποίησε δὲ ὁ χριστιανισμός. Θαρρούντως λοιπὸν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι τὰς βάσεις τοῦ πολιτισμοῦ ἔθεσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ ἐπὶ τῶν βάσεων ἐκείνων οἰκοδομεῖται καὶ ἀνεγείρεται ἀπ' αἰῶνων τὸ περικαλλὲς μέγαρον τοῦ νεωτέρου χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Μεθ' ὑπερηφάνειας δὲ δυνάμεθα ἡμεῖς οἱ ἐπόμενοι ἐκείνων νὰ εἰπώμεν, ὅτι τὰς ὑψηλὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἀνθρωπιστικὰς ιδέας ἀπαντῶμεν κατὰ πᾶν βῆμα ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν ἀρχαίων. Ἐὰν δὲ ἀπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ ἀρχίσωμεν, ὁ τῆς ποιήσεως καὶ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων σημαioφόρος, ὁ Ὅμηρος, οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡθικῆς εἶναι ὁ πρῶτος μύστης καὶ διδάσκαλος.

Ἄλλ' ὁ Ὅμηρος, δύναται τις εἰπεῖν, ἀπέχει ἀπ' ἡμῶν τρισχίλια περίπου ἔτη· πῶς δύναται νὰ διδάξῃ ἡμᾶς τὴν ἠθικὴν μετὰ παρέλευσιν τοσούτων αἰώνων; Πῶς δὲ πρέπει ἡμεῖς σήμερον μετὰ παρέλευσιν τοσούτου χρονικοῦ διαστήματος νὰ μελετῶμεν μετὰ καρποφορίας καὶ ὠφελείας τὰ ποιήματα αὐτοῦ καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἐξόχων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος; Τὸν καλλίτερον πρὸς τοῦτο τρόπον παρέχει ἡμῖν ὁ Μέγας Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας, μέγας διδάσκαλος καὶ παιδαγωγός, ὁ οὐρανοφάντωρ Βασιλεὺς. Ἐν τῷ γνωστῷ αὐτοῦ συγγράμματι, τῇ Παραίνεσει πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων, ὁ φῶστηρ τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας συμπάσης συμπορεύει τοὺς νέους χριστιανοὺς μαθητὰς πῶς νὰ σπουδάζωσι τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· ὅπερ ἦν ἀναγκαῖον εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καθ' ἣν ἡ πολυθεΐα, καίτοι καταβεβλημένη ὑπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Σταυροῦ, ἠδύπαιρεν ἀκόμῃ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διὰ τῶν Ἰουλιανῶν καὶ Λιβανίων· ἦτο ἀναγκαῖον, ἵνα προφυλάξῃ τοὺς νέους ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ἀρχαίοις συγγράμμασι μύθων τῆς εἰδωλολατρίας.

Ὁ Μέγας Βασιλεὺς δεῖξας πρῶτον, ὅτι εἶναι ὠφέλιμα τὰ μαθήματα τῆς ἐξω σοφίας, ὡς ἀποκαλεῖ τὴν ἐλληνικὴν καὶ μὴ ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν, λέγει ἀκολουθῶς πῶς πρέπει νὰ μεταλαμβάνωσιν αὐτῶν οἱ νέοι. «Ἄλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἀχρηστον ψυχᾷς μαθήματα τὰ ἐξω δὴ ταῦτα, ἱκανῶς εἴρηται, ὅπως γε μὴν αὐτῶν μεθεκτέον ὑμῖν, ἐξῆς ἂν εἴη λέγειν. Πρῶτον μὲν οὖν τῆς παρὰ τῶν ποιητῶν (ἴν' ἐντεῦθεν ἄρξωμαι, ἐπεὶ παντοδαποὶ τινες εἰσι) μὴ πᾶσιν ἐφεξῆς προσέχειν τὸν νοῦν· ἀλλ' ὅταν μὲν τὰς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν πράξεις ἢ λόγους ἡμῖν διεξίωσιν, ἀγαπᾶν τε καὶ ζηλοῦν καὶ ὅτι μάλιστα πειρᾶσθαι τοιούτους εἶναι· ὅταν δὲ ἐπὶ μοχθηροῦς ἀνδρας ἔλθωσι, τὴν μίμησιν ταύτην δεῖ φεύγειν, ἐπιφρασσομένους τὰ ὅσα

οὐκ ἦπτον ἢ τὸν Ὀδυσσεά, φασὶν ἐκεῖνος, τὰ τῶν Σειρήνων μέλν'· ἡ γὰρ πρὸς τοὺς φασίλους τῶν λόγων συνήθεια ὁδός τις ἐστὶν ἐπὶ τὰ πράγματα. Διὸ δὴ πάσῃ φυλακῇ τὴν ψυχὴν τηρετέον μὴ διὰ τῆς τῶν λόγων ἡδονῆς παραδεξιμένοι τε λάθωμεν τῶν χειρόνων, ὥσπερ οἱ τὰ δηλητήρια μετὰ τοῦ μέλιτος προσιέμενοι. Οὐ τοίνυν ἐπαινεσόμεθα τοὺς ποιητὰς οὐ λοιδορομένους, οὐ δικάποντας, οὐκ ἐρῶντας ἢ μεθύνοντας μιμουμένους, οὐκ ὅταν τραπέξῃ πληθούσῃ καὶ ὀδαῖς ἀνειμέναις τὴν εὐδαιμονίαν ὀρίζονται· πάντων δὲ ἥκιστα περὶ θεῶν τε διαλεγόμενοις προσέξομεν καὶ μάλισθ' ὅταν περὶ πολλῶν αὐτῶν διεξιῶσι καὶ τούτων οὐδ' ὁμοιοῦντων.¹ Ἰδοὺ σοφωτάτου παιδαγωγοῦ διδασκαλία. Ἰδοὺ νοηθεΐα ἀρίστου διδασκάλου περὶ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας. Καὶ τίς ἄλλη εἶναι σήμερον ἡ παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη, εἰ μὴ ἡ τοιαύτη παιδευτικὴ μέθοδος, καθ' ἣν ὀφείλομεν οἱ διδάσκαλοι νὰ μεταδιδώμεν τοῖς μαθηταῖς μόνον τὰ σοφὰ παραδείγματα, νὰ ἀποφεύγωμεν δὲ τὰ κακὰ ὡς δηλητηριώδη; Περὶ δὲ τῆς ποιήσεως τοῦ Ὀμήρου ἰδίᾳ ὁ Μέγας Βασιλεὺς λέγει· «Ὡς δ' ἐγὼ τινος ἤκουσα δεινοῦ καταμαθεῖν ἀνδρὸς ποιητοῦ διάνοιαν, πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τῷ Ὀμήρῳ ἀρετῆς ἐστὶν ἔπαινος καὶ πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρεται, ὅτι μὴ πάρεργον». ² Τὴν ποίησιν λοιπὸν τοῦ Ὀμήρου, ἥτις πᾶσα ἀρετῆς ἐστὶν ἔπαινος καὶ πάντα τῷ Ὀμήρῳ πρὸς τοῦτο φέρεται, πρὸς τὸν ἔπαινον δηλονότι τῆς ἀρετῆς, κατὰ τὸν μέγαν διδάσκαλον, τὴν ποίησιν ταύτην καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα συντόμως θέλομεν ἀναλύσει, ἵνα δείξωμεν, ὅτι πράγματι πᾶσα εἶναι ὁ ἔπαινος τῆς ἀρετῆς καὶ ὅλα τὰ λεγόμενα τοῦ ποιητοῦ, πλὴν τῶν παρεργῶν, φέρουσιν εἰς τὸν ἔπαινον αὐτῆς.

Ἐπόμενοι τῷ ἱερῷ λογίῳ «ἀπὸ Θεοῦ ἀρχεσθαι δεῖ» ἀρχόμεθα καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ θρησκεία τοῦ Ὀμήρου καὶ τῶν ἡρώων αὐτοῦ εἶναι πολυθεϊκὴ καὶ παρὰλογος. Ἐὰν ὅμως ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τῶν ἐκάστων καὶ λάθωμεν μόνον τὴν περὶ Θεοῦ ἰδέαν, εὐρίσκομεν τοὺς ἥρωας εὐσεβεῖς. Οἱ ἥρωες ἦσαν πρὸς τοὺς θεοὺς αὐτῶν λίαν εὐσεβεῖς θεωροῦντες αὐτοὺς ἡγεμόνας τῶν πάντων, ἑαυτοὺς δὲ ὑποκειμένους αὐτῶν, πάντα παρὰ τῶν θεῶν προσδοκῶντες. Πάντα κατ' αὐτοὺς ἐν γούνασι θεῶν κεῖνται, διὸ ἐπειρώντο διὰ θυσιῶν καὶ τῶν τοιούτων νὰ ἐξιλεώσων αὐτοὺς. Εἰς τοὺς θεοὺς ὤφειλον νὰ θαρρῶσι καὶ πείθωνται καὶ τὰ προστεταγμένα νὰ τελέωσιν· ὁ Ἀχιλλεὺς λέγει τῇ Ἀθηνᾷ καταβάσῃ, ἵνα λύσῃ τὴν ἔριν αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος.

«γρὴ μὲν σφώϊτόν γε, θεά, ἔπος εἰρύσασθαι,
καὶ μάλα περ θυμῷ κεχολωμένον· ὥς γὰρ ἄμεινον
ὅς κε θεοῖς ἐπιπείθεται, μάλα τ' ἔκλυον αὐτοῦ.»

Ἰλ. Α, 216—218.

διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐφοδοῦντο μὴ ἐπισπᾶσθωνται τὴν ὀργὴν αὐτῶν· διότι οἱ θεοὶ ὀργιζόμενοι ἐπεμπον τοῖς ἀνθρώποις κακὰ, ὡς καὶ τοῖς ὀλιγωροῦσι τῶν θυσιῶν καὶ τῶν ὁμοίων. Ὁ Βελλεροφόντης, ἀπεχθεὶς τοῖς

1) Βασιλείου τοῦ Μεγάλου παραίνεσις κτλ. κεφ. Ζ'.

2) Αὐτοῦ κεφ. Ι.

θεοῖς γενόμενος, ἐπλανᾶτο μόνος τρυχόμενος εἰς πεδίον τὸ Ἀλκίον·

ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ κείνος ἀπ' ἤχουτο πᾶσι θεοῖσιν,
ἦ τοι δ' ἀπὸ πεδίου τὸ Ἀλκίον οἶος ἄλκτο,
ὃν θυμὸν κατέδωκεν, πᾶτον ἀνθρώπων, ἀλείψων.
Ἰλ. Ζ, 200—2.

Εἰς τοὺς τολμῶντας νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ θρασύνωνται βαρεῖας τὰς ποινὰς ἐπέφερον. Αἱ Μοῦσαι ἐτύφλωσαν τὸν Θάμυρον, διότι ἐτόλμυσεν αὐθαδέστερον ἢ κατ' ἀνθρώπον νὰ ἀγωνισθῇ πρὸς αὐτάς, καὶ τὸν ἐστέρησαν τῆς μουσικῆς. Ἰλ. Β, 594—600.

Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐπίστευον, ὅτι οἱ θεοὶ αὐτοὶ κατέβαινον εἰς τὴν γῆν καὶ ἐπλανῶντο. ἵνα βλέπωσι τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀδικίαν τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὕβριν, τὴν ἀνομίαν καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν, τὴν ξενίαν καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν.

Οἱ ἥρωες ὤμνουν εἰς τοὺς θεοὺς αὐτῶν, θυσίας προσέφερον, βωμοὺς ἵδρουν ἐν τε ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς οἰκοῖς. Καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν ἐτίμων καὶ ἐσέβοντο, τὴν δὲ πρὸς αὐτοὺς ἀτιμίαν ἐνόμιζον πολλῶν δεινῶν παραίτιον. Χρύσῃν τὸν ἱερέα τοῦ Ἀπόλλωνος ὁ Ἀγαμέμνων ἠτίμασε καὶ πολλὰ ἠπειλῆσε δεινὰ μὴ δεξάμενος τὰ λύτρα καὶ μὴ σεβασθεὶς τὰ στέμματα τοῦ θεοῦ. Ὁ Ἀπόλλων τῶν ἄρῶν τοῦ ἱερέως ἀκούσας ἐπέμψε λοιμὸν τοῖς Ἑλλήσιν, νόσον βροτολοιγόν, ἐξ ἧς πολλοὶ ἐθνίσκον. Ἰλ. Α, 26—53.

Ἐκ τούτων καὶ ἄλλων πολλῶν ἀποδείκνυται, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ Ἕλληνες λῆαν εὐσεβεῖς πρὸς τοὺς θεοὺς αὐτῶν ἦσαν. Ἐπίσης καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς ἐφρόνουν, ὅτι ἡ μοναρχία εἶναι τὸ καλλίτερον καὶ ὅτι εἰς μονάρχῃς, εἰς κοίρανος καὶ βασιλεὺς πρέπει νὰ ἀρχῇ· ὁ Ὀδυσσεὺς λέγει πρὸς τοὺς Ἑλλήνας·

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω,
εἷς βασιλεὺς, ᾧ ἔδωκε Κρόνου πάϊς ἀγκυλομήτεω
[σκηπτρὸν τ' ἥδ' ἑμίστας, ἵνα σφίσι βασιλεύῃ].
Ἰλ. Β, 204—6.

Μετὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον καὶ τοὺς ἄρχοντας εὐσεβειαν τῶν ἡρώων ἐρχόμεθα εἰς τὴν πρὸς τοὺς γονεῖς. Τοὺς γονεῖς μεγάλως ἐτίμων οἱ ἥρωες ὑπεκκινῶντες αὐτοῖς ἐν πᾶσι καὶ καυχώμενοι μάλιστα ἐπὶ ἐνδόξοις πατράσιν. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐσεμνύνετο ἐπ' ἀγαθῷ πατρὶ, τῷ Πηλεΐ, καὶ μητρὶ θεῇ τῇ Θέτιδι. Ἰλ. Φ, 109. Πάντες δὲ προσεπάθουν, ἵνα μὴ κατασχύνωσι τὸ γένος τῶν πατέρων, ἀλλὰ νὰ γένωσι ταῖς ἀρεταῖς ἐφάμιλλοι ἐκείνων. Ὁ Ἰππόλοχος αὐτὰ διέτασσε τὸν υἱὸν τοῦ Γλαῦκον εἰς Τροίαν ἀπερχόμενον «αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων, μηδὲ γένος πατέρων αἰσχυνέμεν». Ἰλ. Ζ, 206—211. Ἐκ δὲ τῆς στοργῆς πρὸς αὐτοὺς ὠρκίζοντο εἰς τὸ ὄνομα αὐτῶν, ὡς καὶ εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν ἐτι. Ὁ Πρίαμος ἐπὶ τῷ νεκρῷ τοῦ Ἑκτορος ὠρκίζε τὸν Ἀχιλλεὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Πηλεῶς. Ἰλ. Ω, 486—504.

Καὶ οἱ γονεῖς ἀφ' ἑτέρου σφόδρα φιλοστόργως εἶχον πρὸς τὰ τέκνα αὐτῶν, μεγάλως δ' ἐλυποῦντο, ὅταν οἱ υἱοὶ αὐτῶν φονευόμενοι εἰς τὸν πόλεμον δὲν ἐπανήρχοντο εἰς τὴν πατρίδα. Ὁ γέρον Λαέρτης, πατὴρ

τοῦ Ὀδυσσεῶς, ὅτε ἤκουσε παρ' αὐτοῦ ὑποκρινόμενον, ὅτι δὲν γνωρίζει ποῦ εὗρίσκετο, στενάζων καὶ κόνιν εἴψας εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐκλαίει λέγων·

ὣς φάτο, τὴν δ' ἄγχι νεφέλῃ ἐκάλυψε μελαινα,
ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν
γεύατο κακὰ κεφαλῆς πολίτης ἄδινά στεναχίζων.
Ὀδ. Ω, 315—7.

Εὐτυχῇ ὑπελάμβανον τὸν ἔχοντα ἀγαθοὺς υἱούς, ὡς τὸν Νέστορα, ὅστις εἶχεν υἱοὺς συνετοὺς καὶ μαχημούς·

ὡς νῦν Νέστορι δῶκε διαμπερὲς ἥματα πάντα
αὐτὸν μὲν λιπαρῶς γηρασκόμεν ἐν μεγάροισιν,
υἱέας αὖ πινυτούς τε καὶ ἔγχρυσιν εἶναι ἀρίστους.»
Ὀδ. Δ, 209—211.

Οἱ παῖδες ὤφειλον νὰ σέβωνται τοὺς γονεῖς καὶ νὰ ἀποδίδωσι τὰ τροφεῖα τοῖς γονεῦσι γηράσκουσι· τοὺς δ' ἀσεβοῦντας πρὸς τοὺς γονεῖς ἐτιμῶρουν αἱ τοῦ Ἄδου θεαὶ Ἑριννῦες, συνήθως τοὺς πατραλοίας καὶ μητραλοίας καταδιώκουσαι. Ὁ Ἰππόθοος πληγωθεὶς ὑπὸ τοῦ Αἴαντος καὶ ἀποθνήσκων ἐλυπεῖτο, διότι δὲν ἀπέδωκε τὰ θρέπτρα τοῖς τοκεῦσι·

... ὁ δ' ἄγγ' αὐτοῖο πέσσε πρηνὴς ἐπὶ νεκρῷ,
τῇλ' ἀπ' Ἀκρίσης ἐριβόλακος, οὐδὲ τοκεῦσιν
θρέπτρα φίλοις ἀπέδωκε, ...
Ἰλ. Ρ, 300—2.

Ὅτε ὁ Φοῖνιξ ἠσέβησε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀμύντορα, οὗτος κατηράσθη αὐτοῦ ἐπικαλούμενος τὰς στυγεράς Ἑριννῦς, οἱ δὲ θεοὶ, ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Περσεφὼν ἐξετέλεσαν τὴν κατάραν·

«... πατὴρ δ' ἐμὲς αὐτίκ' ὀσθεῖς
πολλὰ κατηράττο, στυγεράς δ' ἐπεκέκλετ' Ἑριννῦς,
μὴ ποτε γούνασιν οἷσιν ἐφέσσεσθαι φίλον υἱὸν
εἴ ἐμέθεν γεγαῶτα· θεοὶ δ' ἐτέλειον ἐπαράς,
Ζεὺς τε κατὰ χροῖος καὶ ἐπαινή Περσεφόνεια.
Ἰλ. Ι, 453—7.

Καὶ τὰς συζύγους αὐτῶν οἱ ἥρωες ἠγάπων κατὰ τὸ πρέπον. Μίαν γυναῖκα, κουριδίην ἄλοχον, εἶχον κατ' ἐπαινετὸν ἔθιμον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς μόνου σχεδὸν οἱ Ἕλληνες, κακὸν δ' ἐθεώρουν τὸ παλλακίσι συνευνάζεσθαι. Ἰλ. Ι, 449—453, Ὀδ. Α, 428—433. Αἱ γυναῖκες παρ' Ὀμήρῳ κατώτεραι μὲν τῶν ἀνδρῶν φαίνονται ἐπ' εὐψυχίᾳ καὶ ῥώμῃ, ἀλλ' ὅμως αἰδήμονες καὶ κόσμιοι τὰ μάλιστα ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, ἐπιμελούμεναι τῶν κατ' οἶκον πραγμάτων καὶ προσέχουσαι τοῖς εἰς τὸ ὕβλον αὐτῶν προσιδιάζουσιν. Ὁ Πηλεΐας λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ Πηνελόπῃ·

ἀλλ' εἰς οἶκον ἰούσῃ τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμει,
ἰστόν τ' ἡλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε
ἔργον ἐποίγεσθαι· μῦθος δ' ἄνδρесси μελήσει
πᾶσι, μάλιστα δ' ἐμοί· τοῦ γὰρ κράτος ἔστ' ἐνὶ οἴκῳ.
Ὀδ. Α, 356—9.

Μέγα εὐτύχημα ἐθεώρουν τῆς γυναικὸς καὶ πύχοντο μάλιστα τῇ μήπῳ τοῦ γάμου γευσαμένη νεάνιδι ὁμοφροσύνην καὶ οἶκον. Ὁ Ὀδυσσεὺς πύξατο τῇ

Ναυσικάα, θυγατρὶ τοῦ Ἀλκινόου, βασιλέως τῶν Φαίακων, ἄνδρα, ὁμοφροσύνην καὶ οἶκον, τὴν τῶν συζύγων δηλονότι ὁμόνοιαν·

σοὶ δὲ θεοὶ τόσα δοῖεν, ὅσα φρεσὶ σῆσι μενινῆς,
ἄνδρα τε καὶ οἶκον, καὶ ὁμοφροσύνην ὁπάσειαν
ἐσθλήν· οὐ μὲν γὰρ τοῦ γε κρείττονος καὶ ἄρειον,
ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντες νοήμασιν οἶκον ἔχῃτον
ἄνθρωπος ἢ δὲ γυνή· πόλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσιν,
χάρματα δ' εὐμενέτησι, μάλιστα δέ τ' ἔκλυον αὐτοί.»

Ὁδ. Ζ, 180—5.

Πολλοὶ δὲ περιδοῖσι γυναῖκες ἐγένοντο, ἡ Ἀνδρομάχη τοῦ Ἑκτορος σύζυγος, ἡ Πηνελόπη τοῦ Ὀδυσσεως καὶ ἑτεραί. Τῆς σώφρονος μάλιστα Πηνελόπης περιμενούσης τὸν Ὀδυσσεῦ, ἐνῶ ἐζητοῦν αὐτὴν οἱ μνηστῆρες καὶ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ κατήσθιον, καὶ ἀκάμπτου μενούσης, τὸ κλέος θῆναι εἰς οὐρανόν, καθὼς τοῦ δικαίου βασιλέως, ἐφ' οὗ ἡ γῆ πάντα τ' ἀγαθὰ φέρεται καὶ ἡ θάλασσα, οἱ δὲ ἄνθρωποι εὐδαιμόνες γίνονται. Ὁδ. Ι, 107—114.

Ἐν γένει δὲ πλὴν τῶν μυθικώτερον περὶ Καλυψοῦς καὶ Κίρκης εἰρημένων, αἱ θνηταὶ ἠρωῖναι φοβούμεναι τὴν ἐπιδήμιον φήμην τὴν σωφροσύνην ἴσθικον καὶ εἰργάζοντο ὅτι μάλιστα.

Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑΣ.

(Ἀκολουθεῖ).

Ο ΠΕΡΟΝΟΣΠΟΡΟΣ.

*Ερχόμενοι λοιπὸν εἰς τὴν θεραπείαν τῆς νόσου ἐξετάζομεν αὐτὴν ἐν ἰδιοῖς κεφαλαίοις καὶ ἐκτιθέμεθα τὰ διάφορα μέσα δι' ὧν ἡ θεραπεία τελεῖται, διὰ τῶν

Θεικῶν ἁλάτων.

Παρατήρησάν τινας ὅτι οἱ διὰ τοῦ μίγματος τῆς ἀσθέστου μετὰ τοῦ θειικοῦ χαλκοῦ θεραπευόμενοι ἀμπελῶνες διετῆρουν τὰ φύλλα τῶν, ἐνῶ αἱ ἄλλαι ἀπ' ἐναντίας ἔχανον ταῦτα· ἐκ τούτου λοιπὸν εὐκόλως τὴν ἐνέργειαν τοῦ θειικοῦ τούτου χαλκοῦ διεῖδον, ὅστις, διαλυόμενος ἐντὸς τῆς ἐπὶ τῶν φύλλων εὐρισκομένης σταγόνης ὕδατος πρὸ τῆς βλαστήσεως τῶν γονιδίων μεγάλως τὴν ἀμπέλον προφυλάττει, τὴν τῶν γονιδίων, τούτων βλάστησιν ἐμποδίζων· ὥστε ἡ χρῆσις τούτου προφυλακτικὴ μᾶλλον τυγχάνει, καθ' ὅτι ἐφαρμοζόμενου τούτου μετὰ τὴν βλάστησιν καὶ τὴν τοῦ μυκηλίου ἀνάπτυξιν ὠφέλεια πολὺ ἥττον προσκίγεται. Μεταχειρίζονται δὲ τὸν θειικὸν τοῦτον χαλκὸν ἐφαρμόζοντες ἢ τὴν ἐν τῷ ὕδατι αὐτοῦ διάλυσιν, ἢ τὴν μετὰ τῆς ἀσθέστου αὐτοῦ ἀνάμειξιν.¹

1) Οἱ μὲν π. γ. μετεχειρίσθησαν τὸ θεῖον ἐφαρμόζοντες τοῦτο διὰ πολυαριθμῶν θειώσεων, ἀλλ' ἄνευ οὐδενὸς σχεδὸν αποτελέσματος, οἱ δὲ μίγμα θείου καὶ ἀσθέστου κτλ. ἄνευ ἐπίσης αποτελέσματος. Τὰ μᾶλλον αποτελεσματικὰ θεωρήθησαν τὰ μετὰ τοῦ θειικοῦ χαλκοῦ μίγματα, ἀσθέστου, ἀμμωνίας κτλ.

α'. Ἀπλὴ διάλυσις.

ὑπὸ τὴν μορφήν ταύτην ὁ θειικὸς οὗτος χαλκὸς εἶναι λίαν δραστήριος, προσβάλλει μάλιστα ἐνίοτε καὶ τὰ φύλλα τῆς ἀμπέλου· τούτου ἕνεκα μεταχειρίζονται τοῦτον εἰς ἐλαχίστας δόσεις π. γ. $\frac{1}{2}$ γρ. ἐντὸς 1000 γρ. ὕδατος διὰ τῆς διαλύσεως τοῦ ὁποῦ ραντίζουσι τὰς ἀμπέλους. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐπὶ τῶν φύλλων ἐναποτιθεμένη ἐλαχίστη ποσότης, ὥς ἐκ τῆς μικρᾶς δόσεως τοῦ θειικοῦ χαλκοῦ προερχομένη, πλυνομένη ὑπὸ τῶν βροχῶν καὶ δρόσων οὐδὲν ἴχνος αὐτῆς ἀφίνει, ὥς ἐκ τούτου ἐνόμισαν καλὸν τὴν χρῆσιν τοῦ ἐν λόγῳ ἁλατος εἰς μεγαλειτέρας ποσότητας π. γ. 1—3 ἐπὶ τοῖς $\frac{1}{10}$.

Ὁ πρὸς διάλυσιν θειικὸς χαλκὸς δέον νὰ ᾖ καθαρὸς, καθ' ὅτι δραστηριώτερος τῶν μετὰ τοῦ σιδήρου καὶ ψευδαργύρου αὐτοῦ μίγμάτων θεωρεῖται, ὧν τινῶν ἡ ὑπαρξίς διὰ τοῦ ἐξῆς προχείρου μέσου καταδείκνυται· ἂν εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ ὕδατος διάλυσιν τοῦ θειικοῦ χαλκοῦ χύσωμεν μικρὰν τινα ποσότητα ἀσθεστίου γάλακτος βλέπομεν σχηματιζόμενον ὥρατον κυανοῦν χρῶμα, ὅπερ μεταβάλλεται εἰς κυανοῦν σκωριώδη δεικνύον τὴν ὑπαρξίν τοῦ θειικοῦ σιδήρου, καὶ εἰς λευκὸν ἀκάθαρτον τὴν τοῦ θειικοῦ ψευδαργύρου.

Πλὴν τῆς ἀπλῆς ταύτης τοῦ θειικοῦ χαλκοῦ διάλυσεως μεταχειρίζονται καὶ τὴν μετὰ τῆς ἀσθέστου ἀνάμειξιν ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν ὁποίων προκύπτει ὁ

β'. Βορδιγάλλιος πολτός.

(Boullie bordelaise).

Ὁ πολτὸς οὗτος εἶναι ὁ μόνος κατὰ τοῦ περονοσπόρου τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν λοιπῶν ὑπὸ τῶν περονοσπορίων προξενουμένων ἀσθενειῶν μεταχειριζόμενος. Οὗτος μίγμα τοῦ θειικοῦ χαλκοῦ καὶ ἀσθεστίου γάλακτος ὧν, μεταβάλλει τὸν χαλκὸν εἰς ὑδροξειδιον τοῦτον, ἐνεργὸν κατὰ τῆς τῶν γονιδίων βλαστήσεως.

Ἐκ τῶν προταθειῶν δὲ ποσοτήτων πρὸς σχηματισμὸν τοῦ πολτοῦ τούτου ὡς μᾶλλον ἀποτελεσματικαὶ θεωροῦνται αἱ ἐξῆς, ἃς καὶ ἡμεῖς θερμῶς συνιστῶμεν

θειικοῦ χαλκοῦ	2	} μέρη
ἀσθέστου (μὴ σβεσθείσης)	12	
ὕδατος	100	

Τούτων δοθέντων ἴδωμεν τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς τοῦ πολτοῦ τούτου, ὅστις γίνεται ὡς ἐξῆς : Διαλύομεν ἀφ' ἑνὸς τὸν θειικὸν χαλκὸν ἐντὸς 95 ὀκ. ὕδατος, σβένοντες ἀφ' ἑτέρου τὰ τεμάχια τῆς ἀσθέστου ἐντὸς τῶν ὑπολειπομένων 5 ὀκ. τοῦ ὕδατος· εἴτα τὴν διάλυσιν ταύτην χέομεν εἰς τὴν τοῦ θειικοῦ χαλκοῦ κατὰ μικρὸν, ἀναμεινύοντες διαρκῶς τὸ μίγμα, ὅπερ ἔχει λαμπρὸν κυανοῦν χρῶμα· δέον δὲ ἡ

1) Ὁ θειικὸς χαλκὸς· ἡ κυανοῦν βετριόλιον ἐστὶ σῶμα κρυσταλλούμενον εἰς πρίσματα ἑτεροκλινῆ βάσειος παραλληλογράμμου, ἔχοντα ὥρατον κυανοῦν χρῶμα· διαλυτὸς ἐν τῷ ὕδατι εἰς δ μεταδίδει τὸ αὐτοῦ χρῶμα καὶ γεῖσιν στουπτικὴν καὶ δυσάρεστον.

2) Ἀσθέστου 1 μέρος ἐννοῶμεν τὴν καθαρὰν καὶ αἰγιή. Πλὴν τῆς μὴ σβεσθείσης μεταχειρίζονται καὶ τὴν ἐσβεσμένην ὅτε ἡ ποσότης τῆς λίαν διαφέρει· κατὰ τὴν κ. Μιχαῖλ δὲ δέον νὰ μεταχειρίζομεθα ἀσθέστου ἐσβεσμένης καὶ ἐν ζυμῶδι καταστάσει εὐρισκομένης ποσότητος πενταπλασίονα τῆς μὴ ταυτέως.